

Հայ-իրանական ընկալութային եւ հասարակական եռամսյա հանդես
An International Journal of Oriental Studies

5
 10
 15

Pl. 10

5
 10

Pl. 11

ISSN 1682-5438

شماره ۵۲ زمستان (اسفند) ۱۳۹۱

No. 52, March 2013

آپاگا

فصلنامه بین المللی ایران‌شناسی و ارمنی‌شناسی

شماره ۵۲ زمستان ۱۳۹۱

صاحب امتیاز و مدیر مسئول

ادیک باغداساریان

صندوق پستی شماره ۹۴۸۸-۱۵۸۷۵

تهران - ایران

نشانی اینترنت www.apagaonline.com و www.apagamonthly.4t.com

apaga98@hotmail.com

پست الکترونیکی

ISSN 1682-5438

فهرست

فارسی

آثار باستانی دوره اورارتو

(پادشاهی آرارتیان) در ایران

م. شلفیان آخرین نماینده ارمنی در مجلس ترکیه

ارمنی

انگلیسی

ارمنیان در ترکیه

مقالات و دیدگاه‌های مندرج در نشریه لزوماً "بیانگر موضع "آپاگا" نیست.

نشریه در حکم و اصلاح مقاله‌ها مجاز است.

مقالات و مطالب رسیده باز گردانده نمی‌شود.

استفاده از مطالب "آپاگا" با ذکر ماخذ آزاد است.

شمارگان ۱۰۰ بها ۵۰۰ تومان

چاپ احسان-تهران چهارراه ولیعصر پلاک ۱۱۴۸

آثار باستانی دوره اورارتو (پادشاهی آراتیان) در ایران

پژوهشگر گ. تیراتسیان
ترجمه: ادیک باغداساریان
نشریه پژوهش های تاریخی شماره ۳، ۱۹۶۶

کشف آثار باستانی اورارتویی بتدریج تبدیل به یکی از موضوعهای مورد علاقه باستانشناسان بویژه در نواحی شمال غربی ایران گردیده است. حتی در سده ۱۹ چند اشیا مربوط به دوره اورارتو در مناطق یاد شده کشف شده بود. در اواخر دهه ۱۹۴۰ در کوههای قره داغ، از تبریز به طرف شمال شرق- در نزدیکی منطقه زیستی ورزقان (Վազարղան) یک لوح میخی اورارتویی پیدا شد که حکایت از عملیات و کارهای پادشاه ساردوری دوم (۷۳۰-۷۶۰ پ.م) در این مناطق داشت.

در نیمه دوم سده ۲۰ اشیا جدید و جالب تر کشف شدند که برای تاریخ ایران و اورارتو از اهمیت بسیاری برخوردارند. در شمال **سراب**، واقع در مسیر جاده تبریز به اردبیل، و در جنوب دامنه های کوههای سیلان دو لوح میخی پیدا شده اند که بدون شک به اورارتو تعلق دارند^۱. این الواح روی دو صخره که چندان از یکدیگر دور نیستند، حکاکی شده اند و دارای محتوای همانند هستند ولی ابعاد آنها متفاوت است. اولین لوح (شکل الف-۱) که بزرگتر و کامل تر است شامل ۱۶ سطر به طول ۱۰۷ سانتیمتر است. دومی (شکل ب-۱) دارای صدماتی است و از ۱۲ سطر به طول ۱۰۲ سانتیمتر تشکیل می شود.

این الواح بنام آرگیشتی دوم (۶۸۵-۷۱۴ پ.م) فرزند روسای اول مهر شده اند و از همین نقطه نظر حایز اهمیت بسیارند، زیرا تا آن زمان تنها سه لوح مربوط به آرگیشتی دوم بر ما شناخته بود.

^۱ - W. C. Benedict , Two Urartian inscriptions from Azerbaijan, Journal of Cuneiform Studies, vol. XIX, 1965, No. 2, pp 35-40.

آرگیشتی دوم در این الواح جدید در باره لشکرکشی های خود در مناطق همجوار جنوب شرق اورارتو سخن می گوید و از کشورها، شهرها و دژهای متعددی یاد می کند که فتح و به قلمرو اورارتو ملحق و ساکنان آن مناطق نیز خراج گزار اورارتو شده بودند. آگاهی های مربوط به این الواح دیدگاه های ما را در باره آرگیشتی دوم بعنوان پادشاهی با درایت کلا دگرگون ساختند، گرچه می دانیم که مرزهای جنوبی حکومت اورارتو از نزدیکی مناطق مرکزی آشور می گذشت. الواح تازه کشف شده حاکی از سیاست فعالی دارد که از سوی اورارتو در شمال ایران اعمال می شد و آشکار می سازند که پس از ضربات مهلک سارگن دوم حکومت اورارتو توانسته بود تجدید حیات یابد.

دیگر یافته های اورارتویی در ایران از اهمیت کمی برخوردار نیستند. سخن به چشم بندهای برنزی اسب مربوط می شود که در پی حفاری هایی در کوههای دیلمان گیلان در یک گورستان پیدا شده اند و جزو اشیا عتیقه محسن فررغی کلکسیونر قرار دارند.^۲ چشم بند نخست که با کف کفش همانندی دارد، (طول ۱۷ سانتیمتر عرض ۸/۸ و ۵/۵ سانتیمتر، شکل الف-۲ و با دو رشته قیپه های زرین تزیین شده است. نام پادشاه **منوا** نیز همانند لوحه ها اورارتویی روی آن کنده کاری شده است. چشم بند دوم (شکل ب-۲) همانگونه و همان اندازه لیکن فاقد تزیین است. بر روی این هم نام پادشاه آرگیشتی حک شده است. این امر شایان یاآوری است که اینگونه اشیا در سال ۱۹۵۴ در **کامیربلور** (تپه کارمیر یا تپه سرخ) یافت شده است. در اتاق شماره ۴۱ اشیا متعددی مربوط به اسبها وجود دارد، که از نظر شکل و شمایل خود با اشیا یادشده در بالا همانندی بسیار دارند. کشف اشیا اورارتویی در کوههای دیلمان چه برای تاریخنگاران اورارتو و چه ایران دارای اهمیت یکسان است.

در مناطق جنوب غربی دریای مازندران در پی کشفیات اتفاقی یک تمدن جدید تحت نام **املش** یافت شده است. این کشف از نظر فرهنگ مادی (بویژه فلزکاری و سفالگری) ویژگی های خاصی دارد. یافته های املش نخستین بار در نمایشگاه هنرهای ایران در پاریس به نمایش در آمدند.^۳

^۲ - R. Ghirshman, notes Iraniennes XIV, Deux oeilleres en bronze des rois. D'Urartu. Artibus Asine, vol. XXVII, ½ Ascona, 1964, pp. 49-60, fig. 1-2.

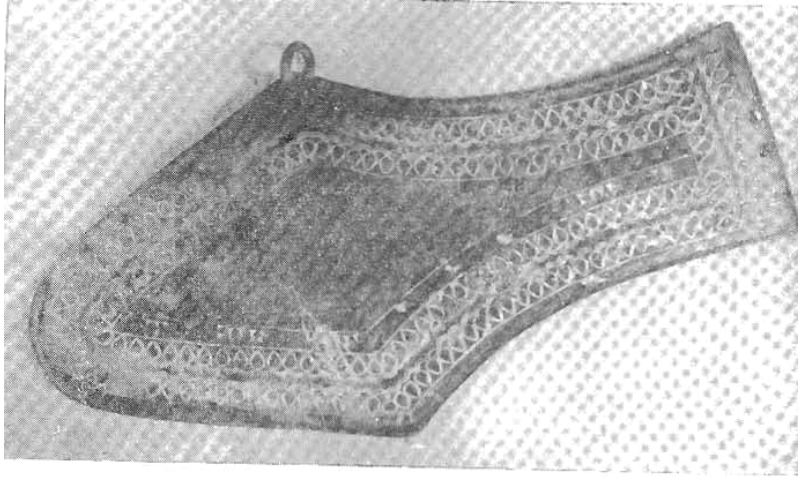
^۳ - Sept Mille ans d'art en Iran, Paris, 1962.

۳
 ۴
 ۵
 ۶
 ۷
 ۸
 ۹
 ۱۰
 ۱۱
 ۱۲
 ۱۳
 ۱۴
 ۱۵

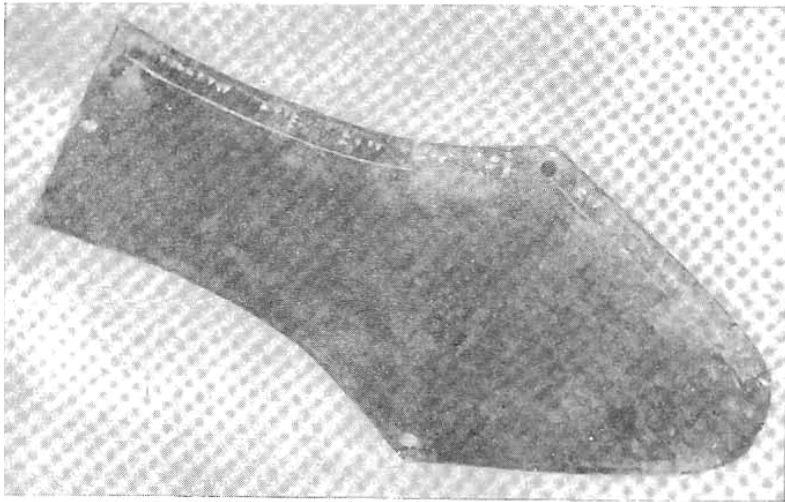
b4. 1a

۳
 ۴
 ۵
 ۶
 ۷
 ۸
 ۹
 ۱۰
 ۱۱
 ۱۲
 ۱۳
 ۱۴
 ۱۵

b4. 1b

ب۴. ۲ا

ب۴. ۲ب

در اواسط سده ۲۰ در همان منطقه ایران در ناحیه **مارلیک** واقع در نزدیکی رودبار، گروه باستانشناسان موزه ایران تعدادی از گورها را حفاری کرد و موفق به کشف اشیای مشابه شد. تاریخ آنها شایان توجه فراوان است زیرا این کشفیات برای فرهنگ مادی فلات ایران دارای اهمیت بسیار فراوان است. کشف چشمبندهای اورارتویی در همین منطقه بدون شک برای تعیین زمان و تاریخ فرهنگ مادی ایران در مناطق یاد شده بسیار مهم تلقی می گردد.

اهمیت اشیای یافت شده در گیلان تنها به موارد یاد شده محدود نمی شود بلکه آنها زوایای تاریک روابط اورارتو و ایران را نیز روشن می سازند. گورهایی که چشم بندها در آنجا پیدا شده اند، در آن منطقه از ایران واقع هستند که در الواح باستان از آنها بصورت کشور **آندیا Andia** یاد شده است. در زمان پادشاهی **روسای اول** این کشور با اورارتو پیمانی می بندد.

در باره یافته های باستانشناسی اورارتو در این مناطق می توان مواردی را گمان زد. پادشاهان اورارتو احتمال دارد این چشم بندها را به حاکمان **آندیا** یا بزرگان آنجا هدیه کرده باشند. نیز می توان گمان کرد که ساکنان این منطقه کوهستانی که تاریخنگاران باستان از آنها بصورت **کادوسیان** یاد کرده اند، به ناحیه ای از اورارتو حمله کرده و اشیایی را به چپاول برده باشند. همچنین می توان گمان کرد که چشم بندها توسط ارتش اورارتو که به این منطقه حمله کرده بودند به این منطقه آورده شده اند.

از الواح ساردوری دوم و آرگیشتی دوم که در مناطق شمال غربی یافته شده اند چنین برمی آید که اورارتویی ها بخشهایی از آتورپاتاکان باستانی را تصرف کرده بودند و احتمالاً از همین منطقه به حواشی دریای مازندران که در آن زمان دارای فرهنگ ویژه خود بود، لشکر کشی کرده باشند.

شایان یادآوری است که بر اساس تاریخ ارمنیان موسس خورناتسی (موسی خورنی) آرتاشس پادشاه ارمنستان پس از تصرف کشور کاسپین به منطقه ای حمله کرده است که **پادیزاهار (Պաւնհժաւար)** نام داشت، و تقریباً با مناطق یاد شده در بالا که اشیا اورارتویی یافت شده اند، تطابق دارد.

⁴ - E. Negahban, Marlik, Tehran, 1964.

بررسی اشیا یافته شده که حاکی از روابط و مناسبات اورارتو و ایران است، بدون شک به حل این معمای جالب کمک خواهد کرد و آن کشف تاثیر فرهنگ و تمدن اورارتو در ساختار فرهنگ مادی و هنر ایران است.